

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

1 kyllä, täysin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Visioluonnoksessa on tunnistettu hyvin, että tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus ovat demokratian kulmakiviä ja oikeusvaltion tae. Tietopohjainen päätöksenteko edellyttää tiedon moninaisuutta, tiedeperustaista julkista keskustelua ja kriittisen tiedontuotannon vaalimista. Akava pitää tärkeänä, että korkeakoulu yhteisöt on tunnistettu tässä keskeiseksi voimavaraksi. Samalla on olennaista muistaa, että ennakoitavissa oleva ja riittävä rahoitus on viime kädessä tieteen, taiteen ja opetuksen vapauden edellytys.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpiteet ovat perusteltuja. Kaikessa lainsäädäntötyössä on varmistettava, ettei tieteen vapauten puututa tai rajoiteta liian epämääräisillä muotoiluilla. Tavoitteen varmistamiseksi on laadittava selvitys akateemisen vapauden riittävästä suojakeinoista Suomessa.

On tärkeää huomioida, että korkeakouluilla on jo nykyisellään laista tuleva velvollisuus taata turvallinen työskentely-ympäristö. Sen sijaan niiden mahdollisuudet ovat hyvin rajalliset puuttua korkeakoulujen ulkopuolelta tulevaan korkeakoulu yhteisöön kohdistuvaan häirintään, painostukseen ja epäasialliseen vaikuttamiseen. Akava katsoo, että näihin puuttuminen vaatii lainsäädännöllisiä muutoksia, kuten mallittamisen kriminalisointia omana rikosnimekkeenään. Asia

tulisi tunnistaa visiotyössä nykyistä selkeämmin ja nostaa toimenpiteissä esiin vähintäänkin suositeltavana asiana, vaikka se kuuluisikin toisen ministeriön toimivaltaan.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Korkeakoulutuksella on vahva yhteys kansalaisten hyvinvointiin ja sosioekonomiseen asemaan. Myös niiden rooli tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämässä on keskeinen, mikä tulisi huomioida visioluonnoksessa nykyistä paremmin. Korkeakoulutus myös kasaantuu, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten osuus on varsinkin yliopistoissa suhteellisen alhainen. Olisikin tärkeää selvittää keinoja korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämiseksi.

Akava pitää perusteltuna, että 60 prosentin tavoite on keskeinen osa visiota. Samanaikaisesti on tärkeä tunnistaa, ettei tavoitteeseen pääseminen ole realistista ilman sitoumusta ylivaalikautiseen suunnitelmaan ja sen yhteydessä sitoumukseen tarvittavista resursseista. Tässä yhteydessä on keskeistä huolehtia myös koulutuksen laadun varmistamisesta.

Lisäksi Akava näkee tärkeänä, että jatkuva oppiminen mainitaan suoraan tavoitetasolla, vaikka nyky muodossa korkeakoulujen rooli jatkuvan oppimisen tuottajina jääkin vielä epäselväksi.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Visiossa ei ole nostettu riittävästi esille taloudellisten että henkilöstöresurssien riittävyttä. Toimenpiteiden listaamisen oheen tarvitaan tietoa ja laskelmia siitä, miltä osin tavoite saavutetaan esimerkiksi ikäluokkien pienenemisen seurauksena, miltä osin läpäisyn parantamisella, saavutettavuuden parantamisella ja miltä osin uusien aloituspaikkojen myötä. Keskeistä on kehittää laadukasta ennakointityötä, joka palvelee yhteiskunnan kokonaisuutta.

Nuorille varmistetaan sujuva pääsy korkeakoulutukseen

Toista astetta koskevat kirjaukset ovat keskeisiä, jotta 60 % tavoitteeseen voidaan päästä. Korkeakouluja tulee kannustaa ministeriön kanssa käydyissä tulosneuvotteluissa muodostamaan selkeämpää opintotarjontaa vaille jatko-opiskelupaikkaa jääneille nuorille ja korkeakoulutuksessa ali-edustetuille ryhmille, kuten maahanmuuttajille. Opintoja tulee voida myöhemmin hyväksilukea osaksi korkeakoulututkintoa. Nykyiset sirpalemaiset väylä- ja polkuopinnot vaativat systematisointia, sillä kokonaisuus ei näyttäyty selkeänä nuorille, eikä ohjaustyötä tekeville ammattilaisillekaan.

Yhtä lailla on tärkeä arvioida ensikertalaisia suosivaa korkeakoulujen rahoitusuudistusta ja jatkaa valintakokeiden kehittämistä. Yksi ehdotus on kehittää nykyistä ensikertalaisuuskäytäntöä siten, että opiskelija menettää ensikertalaisuuden ensimmäisen tutkinnon vastaanotettuaan vasta opiskeltuaan 60 opintopistettä.

Akava katsoo, että korkeakoulutukseen pääsyn rinnalla toimenpiteet vaativat täydentämistä myös opintojen etenemiseen ja valmistumiseen vaikuttavilla tekijöillä, joilla tuetaan opiskelijoiden ja opettajien hyvinvointia ja jaksamista.

Koulutustarjonta vastaa tulevaisuuden osaamistarpeisiin

Akava pitää jatkuvan oppimisen kirjauksia keskeisinä, mutta toivoo selkeämpää näkemystä jatkuvan oppimisen rahoituksen ja ohjauksen visiosta. Työelämän muutokset, kuten teknologinen kehitys ja vihreä siirtymä, edellyttävät kaikkien työntekijöiden osaamisen päivittämistä sekä asettavat vaatimuksia koulutusjärjestelmien kehittämiseksi. Jatkuva oppiminen tukee työmarkkinoilla pysymistä ja varmistaa, että osaaminen vastaa muuttuvan työelämän tarpeita koko työuran ajan.

Akava huomauttaa, ettei jatkuvan oppimisen tarpeisiin vastata pelkästään kehittämällä ns. pieniä osaamiskokonaisuuksia. Niiden rinnalla tarvitaan muun muassa korkeakoulujen erikoistumiskoulutusten kehittämistä sekä opiskelun ja työnteon mahdollistavan uuden tukimuodon luomista.

Opintoihin kiinnittyminen ja koulutuksen laatu vahvistuvat

Koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistaminen on keskeistä läpi visioluonnoksen eri osioiden. On tärkeää, että se on nostettu esille tässä kohden myös omana toimenpiteenään.

Mahdollisuudet kouluttautua paranevat joustavalla tutkintorakenteella

Akava kannattaa keinoja opiskelun joustavoittamiseksi niin korkeakoulujen sisällä kuin niiden välillä duaalimallin periaatteiden pohjalta. Laaja-alaisuutta lisättäessä on keskeistä huomioida, ettei sitä voida kuitenkaan tehdä rajattomasti vaarantamatta alakohtaista syväosaamista.

Akava suhtautuu erittäin kriittisesti tarpeeseen rajata tohtoritutkintojen tavoitteellista suoritusaikaa. Vain osa väitöskirjatutkijoista on työsuhteessa yliopistoihin, vaan tekee tutkimustyötä erillisrahoituksella ja/tai muun työn ohessa. On tärkeää, että korkeakoulut mahdollistavat tieteellisen jatkotutkimuksen suorittamisen mahdollisimman joustavasti ja sitä estävät rakenteet poistetaan, mutta Akava ei näe tarvetta suoritusajan määrittämiselle.

Akava vastustaa kirjausta YAMK- työelämäkokemusvaateen poistamisesta. Se ymmärtää ammattikorkeakoulujen kohtaamat haasteet kansainvälisen yhteistyön yhteydessä, mutta uskoo ratkaisujen löytyvän ilman koko YAMK-tutkinnon ytimen, työelämälähtöisyyden kadottamista.

Niin ikään tutkintorakenteen joustavoittamisessa ja nimikkeiden kehittämisessä tulee huomioida, ettei tutkintojen tunnettuus, arvostus ja laatu heikkene. Tutkinto on opiskelijalle investointi, jonka kestävyys tulee voida luottaa.

Akava pitää lyhyttutkintojen käyttöönoton selvittämistä ymmärrettävänä, mutta suhtautuu tässä vaiheessa skeptisesti niiden tuomaan lisäarvoon suomalaiselle koulutusjärjestelmälle ja laajemmin yhteiskunnalle.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Akava pitää tärkeänä, että korkeakoulutettujen määrän nostaminen on huomioitu osana tutkimustoiminnan vahvistamista. Opetuksen ja tutkimuksen on kuljettava rinnakkain, myös panostusten osalta. Korkeakoulutettujen määrän kasvattaminen vaatii resursseja, kuten myös T&K-intensiteetin vahvistaminen.

Tavoite siitä, että tiede ja tutkimus ovat kaiken yhteiskunnallisen toiminnan perusta, on keskeinen. Tämä tarkoittaa, että myös poliittinen intressi ohjata tutkimus- ja koulutustoimintaa kasvaa. Se voi tietyssä hetkessä syntyneen tarpeen kannalta olla perusteltua, kunhan akateemisen vapauden laajasta toteutumisesta huolehditaan samanaikaisesti. Pidemmällä tähtäimellä keskeisintä on

kuitenkin huolehtia suomalaisen tutkimus- ja koulutuskentän monialaisuudesta, mikä on myös sen vahvuus.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Vakiintunut tutkimusrahoituksen tavoite 4%:sta bruttokansantuotetta tulee saavuttaa jo vuonna 2030. Jo hyvissä ajoin tätä ennen tulee tehdä päätökset tulevista investoinneista tki-toimintaan sekä täsmentää nykyisiä. Akavan mukaan toimenpiteissä tulee vahvistaa opetuksen ja tutkimuksen yhteyttä ja löytää keinoja kohdentaa T&K-rahoitusta myös osaamisen kehittämiseen: tutkintokoulutuksen vahvistamiseen sekä työikäisen väestön osaamisen kehittämiseen. Samalla on keskeistä tuoda esiin, kuinka yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on erilaiset, toisiaan täydentävät lakisääteiset tehtävänsä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa.

Yhtä lailla on tärkeää vahvistaa tutkijanurien vetovoimaa korkeakouluissa, tutkimuslaitoksissa ja elinkeinoelämässä. Keskeisinä elementteinä urapolkuja kehitettäessä ovat kilpailukykyiset palvelusuhteiden ehdot ja ensi sijassa toistaiseksi voimassa olevat työsuhteet erityisesti tohtoritutkinnon suorittamisen jälkeen.

On myös tärkeää kiinnittää huomiota tutkijoiden sujuviin siirtymiin yrittäjiksi ja takaisin tutkimusmaailmaan, jotta Suomen innovaatiojärjestelmä toimii mahdollisimman joustavasti. Kansainvälisten tutkinto-ohjelmien työelämäyhteyksien vahvistaminen on tärkeää. Yksityisen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö esimerkiksi harjoittelujen ja opinnäytetöiden suhteen on havaittu hyväksi tavaksi edistää sekä koulutuksen laatua että opiskelijoiden työllistymistä ja Suomessa pysymistä. Samalla on hyvä huomioida eri koulutusalojen erityispiirteet.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Korkeakoulujärjestelmän muutokset ovat yksi suurimmista tulevaisuuden haasteista. Akava pitää valitettavana, että visioluonnoksen tavoite jää tässä kohden vaatimattomaksi, eikä keskustelua korkeakoulurakenteesta ja yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen roolista ole vision valmistelun

yhteydessä käyty riittävän avoimesti. Toisaalta rakenteiden muokkaamisen ei pitä olla itseisarvo, vaan kehityksen tulee lähteä osaamispoliittisista tavoitteista. Korkeakoulujen yhteistyötä ja tutkintoja tulee kehittää huomioiden yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkintojen toisistaan eroavat tavoitteet ja tehtävät. Näihin liittyvää profilointia ja erikoistumista pitäisi vahvistaa ja kirkastaa niin lainsäädännön kuin ohjauksenkin näkökulmasta.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidekokonaisuus jää korkeakoulujärjestelmän osalta valitettavan ylätasoiseksi, vaikka osaamistason nosto, rahoitus ja väestönkehitys edellyttävät selkeitä ratkaisuja. Erityisesti ammattikorkeakoulujen autonomian vahvistaminen vaatii vaikuttavampia toimia.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Akava korostaa vahvan julkisen rahoituksen merkitystä laadukkaan ja saavutettavan korkeakoulutuksen varmistajana myös jatkossa ja toivoo rahoituksen vahvistamisen huomioimista otsikkotasolla. Tätä tukevat niin visioluonnoksessa tavoitteeksi asetettu 60 prosentin tavoite nuorten korkeakoulutettujen osuudeksi ikäluokasta että TK-rahoituslain mukaisten toimien jatkuminen kohti vuotta 2040.

Akavan mukaan rahoituksen määräytymisen tulee olla ennakoitavaa ja pitkäjänteistä korkeakoulujen toiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi muuttuvassa toimintaympäristössä ja rakenteissa. Rahoitusta tulee tarkastella myös suhteessa opetuksen laatuun ja tutkintojen työelämärelevanssiin. Lisäksi on tarpeen sisällyttää rahoitusmekanismiin elementtejä, jotka kytkeytyvät hyvien työolosuhteiden varmistamiseen korkeakoulujen henkilöstölle.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Korkeakoulujen henkilöstö on avainasemassa vision tavoitteiden toimeenpanossa, ja koko korkeakouluyhteisön hyvinvointiin tulisikin kiinnittää vielä huomiota visioluonnoksessa.

Korkeakoulujen tulee jatkossakin olla veto- ja pitovoimaisia työpaikkoja, joissa henkilöstö työskentelee pääosin vakituisissa työsuhteissa ja voi työssään hyvin.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuosituksen kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Akava näkee perusrahoituksen vahvistamisen keskeisenä korkeakoulupoliittisena toimena, jota tulee priorisoida. Akavan mukaan korkeakoulujen rahoitus- ja ohjausjärjestelmän uudistamisella tulee pyrkiä tukemaan niiden profiloitumista, työllistävyyttä ja mahdollistaa laadun tavoittelu puhtaasti tulosperustaisuuden sijaan. Samassa yhteydessä on tärkeä toteuttaa indeksitakuu osana perusrahoituksen vahvistamista.

Jatkuva oppiminen jää visiossa hyvin ohuelle käsittelylle, vaikka se on merkitys yhteiskunnalle ja yksilölle on merkittävä. Työelämän tuottavuus rakentuu tulevaisuudessa inhimillisen pääoman kautta, minkä vuoksi osaamisen kehittämisen mahdollisuuksiin työuran aikana tulee kiinnittää enemmän huomiota – myös korkeakouluyhteisön sisällä, jossa osaamisen kehittämisen mahdollisuuksien ohella tulee panostaa vahvemmin koko korkeakouluyhteisön hyvinvointiin.

Myös kansainvälisillä opiskelijoilla ja osaajilla on visiossa kovin vaatimaton rooli. Ulkomailta rekrytoitava työvoima on jo nyt erittäin merkittävä osa suomalaista osaamisvarantoa niin korkeakoulujen kuin elinkeinoelämän näkökulmasta, ja tämän toivoisi näkyvän vahvemmin visiossa.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuva on kiinteä osa visiokokonaisuutta. Se nostaa esiin monta oleellista huomioita, kuten huolestuttavan kehityksen kansainvälisessä ilmapiiressä,

yhteiskunnan teknologisen kehityksen ja koulutus- ja osaamistason noston tärkeyden. Akava on tuonut valmistelun aikana useasti esille, kuinka Suomen osaamis- ja koulutustason nostaminen kansainväliseen kärkeen edellyttää vaalikausien yli ulottuvaa parlamentaarista suunnitelmaa. Sen laatimisessa on tärkeää hyödyntää parlamentaarista TKI-työryhmästä saatuja kokemuksia ja seurata tavoitteen etenemistä selkeillä hallituskausittaisilla välitavoitteilla ja mittareilla.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visioluonnoksessa on tunnistettu korkeakoulutuksen ja tutkimuksen osalta keskeisiä kehittämiskohteita, mutta toimenpiteiden muotoilut jättävät runsaasti tulkinnanvaraa. Tämä puolestaan vaikeuttaa niiden systemaattista seuranta ja vaikuttavuuden arviointia.

9. Muut kommentit

Vision työskentelyn yhteydessä järjestettiin kolme avointa kyselyä liittyen vision tavoitteisiin ja toimenpiteisiin, joihin korkeakoulu yhteisö, johto ja sidosryhmät pystyivät vastaamaan. Kyselyjen tuloksissa nousivat esille erityisesti perusrahoituksen turvaaminen ja korkeakoulujen riittävä resursointi. Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erilaisia tärkeitä yhteiskunnallisia tehtäviä arvostettiin, eikä koulutusorganisaatioiden omaleimaisuutta haluttu kadottaa. Näitä näkemyksiä olisi ollut suotavaa korostaa vahvemmin myös lausuttavana olleessa visioluonnoksessa.

Sahamies Miika
Akava ry